



**DI
FAANSI
KÖNDĒ
WAKA
U
DONISI**

Donisi Amoida

1979D

DI

FAANSI

KÖNDË

WAKA

U

DONISI

(De reis van Donisi naar Frans Guyana)

Donisi Amoda

hën sikifi di oto aki

Instituut voor Taalwetenschap
Paramaribo

Illustraties: C. Dyk
Nederlandse Vertaling: A.L. Bosch
Samenstelling: N. Glock en J.R. Mantell

Serie leesboekjes in het Saramaccaans
Instituut voor Taalwetenschap (SIL)
Postbus 1919 (Andirastraat 54)
Paramaribo-zuid, Suriname

© 1983 Instituut voor Taalwetenschap
Alle rechten voorbehouden
derde druk 2000 (D)

Printed in Suriname



Di mi nango a Foto.

A di bakajai liba mi bi go a Foto, mi ku Jau. Di u kumutu aki hën u go duumi a Pokigoon. A di sapate u dou hën u boi waaku ku alisi.

Hën u njan.

Teefa mamate a di aiti juu hën u kumutu a Pokigoon. Hën u go duumi a Mamadan. Hën di sapate hën u boi peenjan ku alisi. Hën u njan.

Teefa mamate aiti juu hën u kumutu ku di sipi de kai Sipai. Hën u nango tee u go dou na Afobaka. Hën u tei woto tee a Foto. U paka dii kölu.

Hën di u go dou nöö hën mi tio taki da mi taa amanjan ganian kanda woo go.

Hën a di sapate dë hën u njan ganian. Hën u duumi. Di djai ka u duumi de kai Makaati.

U kaba u di mi nango a Foto.

Di mamate hën u subi a woto tee u go dou a wata bandja. Hën u bai kaita, kwaliki. Hën u subi a di fëli. Hën u subi go a liba u di fëli. Hën mi go sindo. Hën u go dou a di oto banda fu Foto. Hën u toona subi a woto. Hën u nango tee a Kotika Lio. Hën u kumutu a woto. Hën u paka dii tinsënsi. Hën u subi a woto baka. Hën u nango tee u dou na Alebina. Hën u paka fö kölu kumutu a Foto.

Hën u tei boto fuu aba go a Soolan. Hën u tja lai go dou a wan kamian de kai Sabojen. Hën u duumi tee di mamate. Hën u tei wan woto u wan womi de kai Dagiliu. Hën u nango tee u go saka a wan kamian de kai Sosabo. U paka wan dusu.

Hën u tei boto hën u nango tee a wan köndë de kai Tiso nöö naandë woo tan wooko. Hën u duumi teefa mamate.

Nöö naandë u dou.



(Aki sö ta-lei i fa u wooko di u bi
ta-wooko udu a Faansi köndë).

Fa u ta-wooko ta-koti udu.

Joo go suku di udu tee i feni. Nöö joo
kwei di pau a pë. E na sö nöö woto sëmbë
o-faa di pau. Nöö hën u go suku di pau. Hën
u feni.

Nöö hën u faa dii pau. Nöö u ta-koti
di pau fö mëti langa. Hën u koti tee u
kaba. Nöö hën u limba bandja tee u kaba.
Nöö hën u tei matjau hën u koti puu a mindi
tee u kaba. Nöö joo kaki di pau hedi tee u
kaba.

Nöö joo koti pasi tuwë lölö fii hai di
pau go a wata. Nöö joo go suku fukë pau
awaa fii hopo di pau ko liba. Nöö joo go dë
dokidoki ta-lai di pau. E i wei seei ja
musu hopo disa di pau. E i disa di pau nöö
joo kii di woto sëmbë a basu wata.

Nöö te i kaba u lai di pau nöö joo
koti kula nöö joo kumutu a kama nöö joo
tjökö kula ta-basia dan tee i go dou.

Nöö di sëmbë di ta-paka nöö a o-wai. Nöö a o-taki da i taa feifi daka ku feeda a ta-paka. Nöö a o-taki da i taa i musu ko tei di möni fii. Nöö te i ko dou, nöö a ta-fufuu di pau fii fiaa. Nöö ee kölöku tjaa i nöö a ta-paka i. Ma ee kölöku an tjaa i nöö an ta-paka i.

Nöö te a paka i kaa nöö joo ko duumi tee mamate. Nöö joo go a Soolan go bai alisi.

Nöö hën wan daka hën dee sëmbë seei u di köndë tuu suwaki. Hën u dë tee wan pisi, hën u jei mötë. Hën a ta-ko tee a ko dou. Hën wanlö Faansi bakaa ko dou hën de da u bëëë ku peliki, hën u bëtë.

Nöö a di köndë ka u ta-dë nöö sika hia dë. Nöö i musu mbei sika bata. Nöö i ta-lobi a futu, nöö dee sika an ta-kisi i gaanfa sö.

Nöö sö u ta-wooko di udu.





Fa i nango bai alisi a Soolan
te i kisi di möni kaa.

Nöö Feeda nöö joo go dē ta-luku woto. Tee di womi de kai Dagiliu ta-pasa nöö joo tapa di woto, nöö i subi a di woto, nöö joo paka wan dusu. A ta-ko dii kölu bangunötu. Nöö joo go dou, nöö joo kumutu a woto, nöö joo tei boto fii aba go na Alebina. Ala de ta-bai di alisi. Nöö joo go dou a di wēnkē. Nöö joo bai di alisi tee i kaba.

Nöö joo paka dii tinsēnsi feefisēnsi fu dee alisi. Nöö sö seei joo paka fii sinkii. Nöö joo aba ko a Soolan.

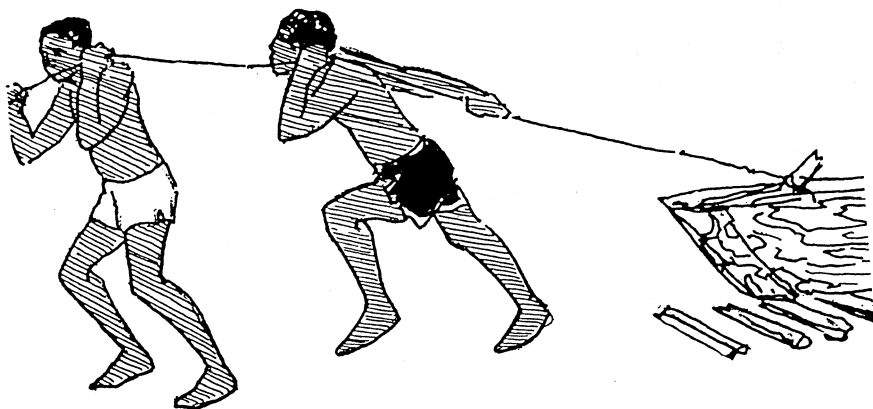
Nöö joo toona tei woto go saka na Amana Lio, nöö joo paka di wan seei möni. Nöö joo go hakisi wan Potige boto, nöö de o-da i. Nöö joo waka wan juu langa, nöö joo dou. Nöö joo puu lai tja go a tela. Nöö joo duumi.

Ma e i kē nöö joo go koti wan kumu de kai patawe, nöö joo fon te i kaba. Nöö i njan ku alisi. Nöö i go duumi.

Fa i ta-hai udu.

Joo tei daka fu de hai di udu da i. Nöö tee di daka fii dou, nöö mamate, nöö joo bolu di udu buta pen. Nöö joo puuma ndeku tai a di pen. Nöö de o-bai "joohei" nöö sëmbë o-piki hai go. Nöö un ta-hai tee un wei, nöö un böö tee un kaba.

Nöö un toona bai taa: "Un hai." Nöö un ta-hai tee un dou a lio, nöö un tuwë di pau go a wata. Nöö un toona go te kandë di daka dë ju hai teni a sikisi pisi ko a lio.



Nöö tee un kaba nöö woon sindo nöö de o-bai di daka u di sëmbë di o-hai möön. Nöö woon ko a boto. Nöö un ta-ko tee un ko dou.

Nöö woon dë tee daka dou, nöö u go a di sëmbë di bi tei di daka dë fu de hai. Wan u di pau, teni a fö kölu.

Sö u ta-wooka di pau.

Di mi ta-ko a Foto.

Di u ta-wooko tee fa u sei pau, nöö hën mi taki da dee sëmbë u mi taa mi o-go. Hën u ko a Sosabo. Nöö hën dee sëmbë da mi teni dusu. A ta-ko dii teni ku feefi kölu.

Nöö hën mi ku George ku Bakaa kumutu a Sosabo. Hën u ta-ko tee a Soolan. Hën mi bi mbei teni a seebi basöö. Hën mi sei ën dii tinsënsi feefisënsi wan.



Nöö hën u si wan Djuga nëngë. Hën aba u buta na Alebina. Hën u paka dii tinsënsi feefisënsi. Hën u subi a woto, hën u nango tee a Kotika Lio. Hën u kumutu a woto. Hën u paka di fëli dii tinsënsi feefisënsi. Hën u subi a woto. Hën u nango tee a oto banda fu Foto. Hën u kumutu a woto. Hën u paka di fëli kwaliki. Hën u ko dou a Foto. Hën u subi a woto fuu go a wosu.

Nöö sö u waka.

Fa mi wooko a Foto.

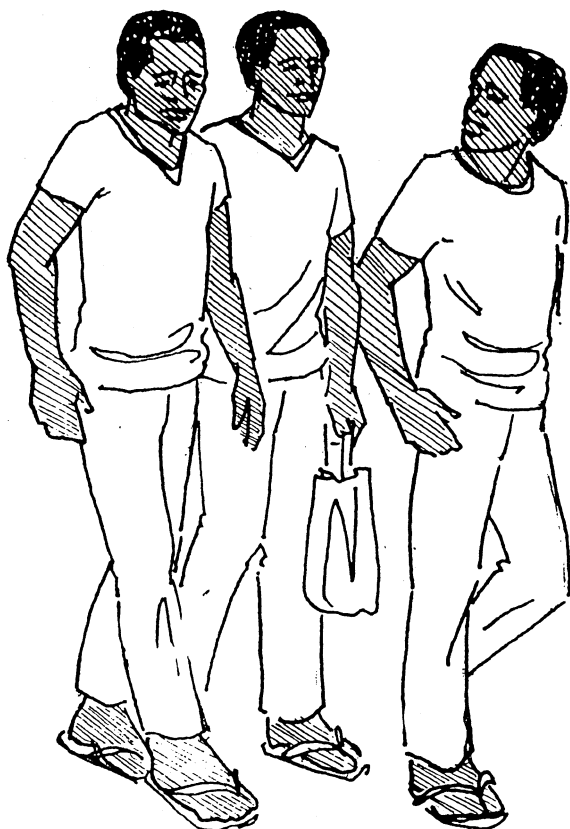
Di mi dou, nöö hën mi feni wan wooko a san mbii. Nöö hën mi wooko hafu daka. Hën mi kumutu. Hën mi feni wan kölu ku dii kwaliki. Nöö di wooko taanga.

Nöö hën mi suku ka de ta-nai buuku, hën mi feni. Nöö hën de taki da mi taa, de o-paka mi fö kölu wan daka. Nöö hën mi wooko dii daka. Hën sata hën a paka mi fö kölu bangunötu. Hën mi kumutu.

Nöö hën mi feni wan woto wan a wan Sinëësi. Mi bi ta-sei a wënkë nöö a bi ta-paka mi fö kölu wan daka. Nöö mi wooko tu wiki. Nöö hën mi jei buka fu mi mama taa mi musu ko a Saamaka.

Nöö wan womi de kai Kadju ku wan mujëë bi ta-seeka. Nöö hën di mujëë kai woto sëmbë, hën de ko lontu Kadju fu de tjökö faka kii. Hën a kai Sijeti, Alimbo, Kedjo fu de heepi ën feti. Nöö hën de heepi ën feti. Teefa sapate, hën de go a siköutu go kuutu. Nöö hën de puu de, de ko a wosu. Nöö hën mi si de.





Lamë ko a Foto taa mi musu seeka soni,
woo go a Saamaka. Nöö hën mi seeka soni tee
fa daka dou.

Nöö hën mi kumutu a Foto ta-ko tee na
Afobaka. U dou dë a wan sapate, nöö hën u
taa woo waka a pë. Hën u aba di booki. Hën
u ta-waka teefa u futu wei. Nöö hën u toona
ta-waka teefa u ko dou.

Hën u dë teefa di mamate, nöö hën u ta-tja lai ta-lola bali teefa u kaba. Nöö hën u lëi go a di sipi de kai Sipai bandja, go tai. Hën u ta-ko teefa u zuntu, nöö hën u lusu kumutu a di sipi bandja.

Nöö hën u ta-ko tee a Mamadan. Hën u puu Kwanikwani a tela. Hën a toona ko a boto.



Nöö hën u ta-ko tee u si wan köndë u wan sëmbë. Hën u go hakisi gwamba fu bai. Hën a taa de bai di gwamba kaba. Hën u pasa.

Hën u nango tee a Pokigoon, hën de taa woo duumi dë. Nöö hën u go a tela. Nöö hën u boi soni hën u njan. Hën dee maku ta-njan u teefa mamate, wa duumi seei möönsö.

Nöö hën di aiti juu hën u buta a mindi. Hën u ta-ko tee a Botopasi. Hën Kwanikwani go a tela tja soni go da hën mujëë. Hën a ko a boto.

Hën u nango tee u dou a wan kamian. Hën u njan teefa u kaba. Hën u buta a mindi.

Hën u ta-ko tee a Djuumu. U bi tei wan mësitë mujëë a Botopasi, hën u puu ën a Djuumu teefa u kaba.

Hën u ko dou na Akaakaapusa. Hën de heepi u hai boto. Hën u ta-ko teefa u ko dou. Hën u tja lai teefa u kaba.

Nöö sö mi waka fa mi ko a Saamaka. A kaba.

Naar de stad.

In januari gingen we naar de stad ...Jau en ik. Nadat we hier weggegaan waren, overnachtten we in Pokigron. We kwamen er 's avonds aan en kookten waaku (een vissoort) en rijst. Dat aten we op.

De volgende morgen om acht uur verlieten we Pokigron. We gingen door naar Mamadan waar we de nacht overbleven. Die avond aten we gekookte pireng met rijst.

's Morgens om acht uur vertrokken we met de veerboot, de 'Sipai'. We gingen helemaal naar Afobaka. Daar namen we de bus naar de stad. We betaalden drie gulden.

Toen we aankwamen zei m'n oom tegen me: "Morgen vertrekken we voor het aanbreken van de dag."

Die avond aten we kip voor we gingen slapen. Het erf waar we sliepen heet Makaati.

Zo reisden we naar de stad.

's Morgens namen we de bus naar de Waterkant en kochten een kaartje van een kwartje. We liepen het veer op en gingen boven zitten. We voeren naar de andere oever tegenover de stad. Daar namen we een andere bus en reden naar de Kotika. We stapten uit en betaalden dertig cent en aan de overkant stapten we weer in de bus en gingen door naar Albina. We betaalden vier gulden voor de busrit vanaf de stad.

Daar namen we de boot die ons overzette naar St. Laurent. We namen onze bagage mee naar een

plaatsje dat Sabojen heet. Daar sliepen we. De volgende ochtend namen we de Dagiliu bus naar het plaatsje Sosabo. We betaalden duizend franc.

Hier namen we weer een boot en voeren naar het dorp Tiso. Daar zouden we blijven om te werken. We sliepen die nacht heerlijk.

Onze reis was ten einde.

Hoe we in Frans Guiana werkten en brandhout hakten.

Je moet de juiste soort bomen eerst gaan zoeken. Als je iets gevonden hebt moet je een merkteken op de stam aanbrengen. Anders hakt iemand anders misschien de boom om. Op die manier moet je brandhout zoeken totdat je genoeg heb. Dan hak je drie bomen om. Iedere boom moet je in stukken van vier meter lang hakken. Als je dat gedaan hebt, hak je de zijtakken eraf. Dan neem je een bijl en kapt de boom doormidden. Dan hak je het eind van de boomstam schuin af.

Daarna kap je een pad naar de rivier en legt er kleine dwarsbalkjes op. Vervolgens moet je bomen zoeken van een lichte houtsoort die de stammen drijvende houden. Dan ga je zelf in het water staan werken om de stammen klaar te maken voor transport. Zelfs al ben je doodmoe, je mag de boomstam die bovenop ligt beslist nooit loslaten. Als je die loslaat zou je de man die benedenaan werkt kunnen doden.

Als je de boomstammen vastgesjord hebt, klaar

voor het transport, dan moet je een lange stok zoeken. Dan kan je pas vertrekken, waarbij je je voortduwt met de stok en door de stroomversnelling de rivier afzakt totdat je bij je bestemming aankomt.

Degene aan wie je ze verkoopt, zal blij zijn en je vertellen dat ze op dinsdag en vrijdag uitbetalen. Hij zal je zeggen dat je dan moet komen om je geld te halen. En als je dan komt heeft hij je boomstammen gestolen. Als je geluk hebt krijg je ze betaald, maar als je geen geluk hebt, krijg je niets.

Als ze je uitbetaald hebben kun je naar St. Laurent gaan om rijst te kopen.

Op een keer waren alle mensen van het dorp ziek. Toen hoorden we het geluid van een motor. Het kwam naar het dorp toe. Het waren Fransen. Ze gaven ons brood en medicijnen. Daar werden we weer beter van.

Er waren veel zandluizen in het dorp waar wij waren. Je moest er een fles medicijn voor maken om op je voeten te smeren. Dan had je er minder last van.

Zo werkten we en hakten we brandhout.

Hoe je rijst gaat kopen in St. Laurent, nadat je je geld gekregen hebt.

Op vrijdag ga je een bus zoeken. Als de man die Dagiliu heet, voorbij komt, moet je z'n bus aanhouden. Je stapt in en betaalt duizend (franc),

dat is drie en een halve gulden. Als je op de plaats van bestemming komt stap je uit en neemt de boot naar Albina. Daar kan je rijst kopen. Je gaat daarvoor naar een winkel.

Nadat je de rijst gekocht heb, betaal je vijfendertig cent vracht voor het transport van de rijst op de boot. Dat betaal je ook voor je eigen overtocht terug naar St. Laurent.

Dan neem je weer een bus en stap je uit bij de Amana Rivier. Daar betaal je hetzelfde bedrag voor. Dan vraag je om een Braziliaanse boot die ze je wel willen verhuren. Je vaart een uur totdat je je bestemming bereikt. Dan til je je bagage uit de boot en zet het op de oever. Dan kan je gaan slapen.

Maar als je wilt kan je ook patawa, een boomvrucht, plukken en fijnmaken en bij je rijst eten. Daarna ga je dan slapen.

Hoe je brandhout versleept.

Eerst moet je een dag afspreken met de mensen om je te helpen het hout te verslepen. Als die dag aanbreekt boor je 's morgens een gat in de boomstam waar je een pen in slaat. Als dat gebeurd is, moet je de schors van een liaan verwijderen en met die liaan de pen vastbinden. Dan roept er iemand: "Joohei" en ze zullen een antwoord roepen en gaan slepen. Ze trekken tot ze moe worden en rusten dan een poosje.

Ze zullen opnieuw roepen om te gaan slepen. Ze

trekken tot ze bij de rivier komen en gooien de boomstam in het water.

Dan ga je terug en doet hetzelfde weer, zodat je op een dag ongeveer zestien boomstammen naar de rivier gesleept krijgt.

Als dat gebeurd is, ga je zitten en ze zullen vertellen op welke dag er voor andere mensen gesleept moet worden. Per boot gaan we terug naar de plaats waar we verblijven.

Daar wachtten we tot de dag aanbreekt die afgesproken was voor die andere man om hem te helpen en we gingen naar hem toe.

Eén zo'n boomstam is veertien gulden waard.

Zo verslepen we boomstammen.

Weer naar de stad

Toen we een tijdlang gewerkt hadden en de boomstammen verkocht waren, zei ik tegen mijn verwanten: "Ik ga weg." We gingen naar Sosabo. Ze gaven mij tien duizend franc mee, dat is vijfendertig gulden.

Zo verlieten George, Bakaa, en ik Sosabo en kwamen te St. Laurent.

Ik had zeventien bezems gemaakt die ik verkocht voor vijfendertig cent per stuk.

We vonden een Ndjuka die ons overzette naar

Albina. We betaaluen vijfendertig cent.

Met de bus reden we naar de Kotika, waar we uitstapten. We betaalden vijfendertig cent voor het veer, stapten daarna weer in de bus en reden naar de stad. Voor het veer betaalden we een kwartje. Per bus reden we naar de stad tot aan Combé.

Zo verliep onze reis.

Werk in de stad.

In de stad vond ik werk in een zaagmolen. Ik werkte daar een halve dag en ging er toen weg. Ik verdiende éénvijfenzeventig. Het was moeilijk werk.

Daarna zocht ik een zaak waar ze broeken naaiden, en ik vond er één. Ze zeiden dat ze me vier gulden per dag zouden betalen. Ik werkte er drie dagen. 's Zaterdags betaalden ze me maar vier gulden vijftig. Ik ging er weg.

Ik vond een ander baantje bij een Chinees. Ik werd verkoper in een winkel en ze betaalden me vier gulden per dag. Daar werkte ik twee weken. Toen hoorde ik dat mijn moeder wilde dat ik terug kwam.

Een man die Kadju heette, had een afspraak met een vrouw. Toen riep de vrouw anderen, die Kadju omsingelden en met messen bedreigden. Hij riep Sijeti, (m'n broer), Alimbo en Kodjo om hem in de strijd te helpen en zij vochten aan zijn kant. 's Avonds gingen ze naar de politie om erover te praten. Ze lieten hen gaan en ze gingen weer naar huis. Daar zag ik ze.

Lame was naar de stad gekomen en had gezegd dat

ik me klaar moest maken om naar het Saramacca gebied te gaan. Ik pakte in zodat ik klaar was op de dag van vertrek.

Ik verliet de stad en kwam weer te Afobaka. We kwamen daar 's avonds aan en toen gingen we wat wandelen. We gingen de brug over en we liepen totdat onze voeten pijn deden. We keerden om en liepen terug.

De volgende morgen laadden we de bagage in en rolden de vaten naar de boot. We roeiden tot we langszij de Sipai lagen en bevestigden de kano aan deze veerboot. Op die manier kwamen we tot vlakbij Mamadan.

Daar maakten we los en gingen verder naar Mamadan, waar Kwanikwani uitstapte. Toen hij even later terug kwam, gingen we verder met de boot tot we langs een bewoonde plaats voeren. Daar gingen we vragen of ze vlees te koop hadden, maar ze hadden alles al verkocht.

Dus gingen we verder, helemaal tot Pokigron en daar zeiden ze de mensen van onze groep te blijven voor de nacht. We gingen aan land, kookten een maaltijd en aten. De muskieten staken ons de hele nacht zodat we niet konden slapen.

Om acht uur waren we al weer midden op de rivier. We kwamen te Botopasi. Kwanikwani ging aan land om iets naar zijn vrouw te brengen.

Hij kwam terug en we gingen verder tot we ergens stopten om wat te eten.

Vervolgens bereikten we Djuumu. We hadden een onderwijzeres meegenomen vanaf Botopasi en we zetten haar in Djuumu af.

Toen we bij de stroomversnelling kwamen hielp men ons om de boot over de stroomversnelling te trekken. Eindelijk bereikten we onze bestemming en haalden alles uit de boot.

Zo verliep onze terugreis naar huis.

